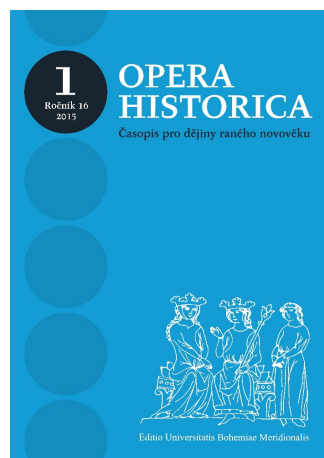

Citation style

Žitný, Miroslav: Rezension über: Lothar Höbelt, Ferdinand III. (1608-1657). Mírový císař proti vůli, České Budějovice: Veduta, 2015, in: Opera Historica, 17 (2016), 2, S. 284-286, DOI: 10.15463/rec.387992330

copyright

This article may be downloaded and/or used within the private copying exemption. Any further use without permission of the rights owner shall be subject to legal licences (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

v období české i falcké války. Vedle pečlivého přiblížení známých vrcholů jeho kariéry se Radek Fukala neopomněl vracet také k rozsáhlým sociálním sítím zdatného válečníka, v nichž se vyjímal například skotský plukovník Andrew Gray nebo kníže Jan Arnošt Sasko-Výmarský.

Třetí kapitole předchází životní příběh mansfeldského plukovníka Heřmana Frencka, jenž na sebe upozornil nejen vlastním žoldnéřským dobrodružstvím, zavřeným úmrtím v roce 1629, ale také dočasným řízením obrany opevněného Tábora, kam se uchýlil ještě před střetnutím na Bílé hoře. Poukazem na Frenckovo spojení s tábořskou základnou si autor vytvořil předpolí pro výklad věnovaný odhodlání stavovských obránců Tábora, Třeboně, Orlíku a Žvíkova v letech 1620 až 1622. Na příkladu jihočeských měst a pevností ukázal, že válka pokračovala v místních „ohniscích neklidu“, kde vázala císařské síly.

Za politickými a vojenskými zvraty neklidného pobělohorského období se ohlíží poslední kapitola, která vykazuje velkou pestrost zastoupených témat. Kromě krátkodobého pobytu českého krále a rýnského falckraběte Fridricha ve Vratislavi si detailně všímá následného vyjednávání zvláštní delegace v čele s poděbradským knížetem Karlem Fridrichem o slezské omilostnění, vrcholícího uzavřením tzv. Drážďanského akordu se saským kurfiřtem Janem Jiřím. Spolu s ním se dostalo prostoru také důležitému dění v Kladském hrabství a obléhání zdejší pevnosti. Mnoho životních rolí stihl na straně stavovské opozice vystřídat i nenápadný rytíř Jan Šelendorf z Hornsperka, který se

po předchozích účastech na bitevním poli chopil z pověření sedmihradského knížete Gabriela Bethlena jako regent správy v Opolsku a Ratibořsku, aniž by se přitom přestal podílet na snahách o obnovu bojů v Horním Slezsku.

Pokus o zachycení tradičního tématu české historiografie v nevšedním duchu zvládl Radek Fukala velmi dobře. S bezpečnou znalostí rozsáhlé odborné literatury k dějinám třicetileté války a rozmanité pramenné základny připravil inspirativní pojednání o tom, jak prožívaly válečné dění na přelomu druhého a třetího desetiletí 17. století více i méně známé osobnosti protihabsburského tábora z českých zemí.

František Koreš

Lothar HÖBELT, *Ferdinand III. (1608–1657). Mírový císař proti vůli*, České Budějovice, Veduta 2015, 489 s., ISBN 978-80-88030-09-6.

Obsáhlý životopis je věnován osobě habsburského císaře, jenž se v domácí historiografii monografického zpracování dosud nedočkal. Höbeltův text vydaný německy v roce 2008 obsahuje podrobný přehled především politických a diplomatických souvislostí Ferdinandovy vlády, ztížené z větší části třicetiletou válkou. Rakouský historik si klade za cíl postihnout zejména její počáteční a závěrečné roky, kde se jeho esejisticky pojatý výklad opírá o vlastní primární výzkumy v rakouských, německých, vatikánských i českých archivech.

Rodinné dějiny otevírá autor po ozřejmění základních habsburských dynas-

tických vazeb neotřelým zhodnocením bratrské roztržky mezi Rudolfem II. a Matyášem Habsburským, v jejímž průběhu porodila Marie Anna Bavorská Ferdinandovi II. Štýrskému stejnojmenného syna. Druhá z početných kapitol je věnována přípravě následníka trůnu. Autor zde poukazuje na nutně zúžený geografický horizont korunního prince, který i kvůli počínajícímu válečnému konfliktu a přes dokonale zvládnutí italštiny (i dalších jazyků) nikdy žádnou jižní zaalpskou zemi nenavštívil.

Pozornost dále věnuje diplomatickému pozadí uherské (1625) a české korunovace (1627) i sňatku Ferdinanda s Marií Annou Španělskou, jenž se stal symbolem jednoty Casa d'Austria. Jednou z mnoha aktualizací balancujících na pomezí anachronismů je vztahování konceptu „appeasementu“ k průběhu řezenských říšských sněmů počátku třicátých let 17. století. S připomínkou bádání Josefa Pekaře autor neváhá přehodnotit také vrchol generálů i zavraždění Albrechta z Valdštejna, po němž převzal vrchní velení císařských vojsk díky vlivu španělské diplomacie právě Ferdinand. Jeho brzkým a „vnuceným“ vojenským triumfem se stalo vítězství nad početnější švédskou armádou u Nördlingenu v září 1634, kde se skutečných zásluh ve prospěch habsburského následníka vzdal Matyáš Gallas. Podrobně je následně rozebrán Ferdinandův velitelský štáb i dvůr, v jehož čele stál od roku 1635 hrabě Maxmilián z Trauttmansdorfu.

Čtvrtý oddíl biografie se soustředí na císařský dvůr, jeho kulturní, sociální i hospodářské zázemí, v němž se nový císař snažil o jistý „úsporný program“ vynu-

cený válečnými náklady. Höbelt shrnuje proměnu hierarchie tajné císařské rady ústící v hegemonii nejvyššího hofmistra Trauttmansdorfa, příslovečné hlavy „španělské strany“ na vídeňském dvoře, načež se pokouší o přehodnocení dosavadních schémat rozložení a vlivu dvorských frakcí. Pátá kapitola přináší analýzu jednání i následného vynucování pražského míru, proložené kupříkladu líčením nepříliš známého císařského zimního tažení (1639), kdy se úspěšného obsazování švédských pozic v Čechách účastnil Ferdinandův bratr Leopold Vilém. Rozsáhlé pasáže o vojenské a politické diplomacii osvětluje tentokrát převyprávění neúspěšného Banérova pokusu rozehnat koncem ledna 1640 říšský sněm v Řezně, odkud byl švédský vojevůdce po soustředěném protiútoky zahrán přes Chebsko a Krušné hory až do Saska.

Bodem obratu v dosud obstojné vojenské situaci se staly tři porážky císařské armády na Kempenském vřesovišti, u Svidnice a Breitenfeldu/Lipska roku 1642, následované počátkem příštího léta ještě pádem španělského vévody a ministra Olivarese, pomyslného sloupu habsburské rodinné solidarity. Po obsáhlých rozborech diplomatického vývoje závěru třicetileté války (dánské, polské i kupříkladu osmanské otázky) připomíná Lothar Höbelt ještě poslední fyzické tažení císaře do pole, a to roku 1647 proti Wrangelovi k Chebu, jehož nezdar jen podtrhl těžký záchvat dny, která se nakonec stala jednou z příčin Ferdinandovy smrti. Vestfálský mír znamenal pro císaře podle autora pouze dočasné příměří sloužící k zotavení sil, aby mohl později porazit Švédy, jak předjímá

ostatně již podtitul biografie. Závěrečné kapitoly rozebírají kupříkladu demobilizační krizi, sňatkovou politiku panovníka, řešení nástupnické krize po předčasné smrti syna Ferdinanda IV. (1654) či složité angažmá při obraně Poláků proti Švédům počátkem druhé poloviny padesátých let. Smrt „bez příkrášení“ zastihla císaře na Velikonoční pondělí 2. dubna 1657. Díky interpretaci pitevních nálezů autor usuzuje, že její náhlost zapříčinilo akutní žaludeční onemocnění popisované jako „zalití černou žlučí“.

Lothar Höbelt hodnotí Ferdinanda III. Habsburského jako panovníka kompromisního a pragmatického ražení (především ve srovnání s otcem) a „politika vytrvání“, který patrně nejlépe z raně novověkých Habsburků zvládl vojenské řemeslo, přičemž byl zároveň prvním a jediným, kdo nevedl válku s Turky. V diplomacii vůči Římsko-německé říši se dopustil chyb, neboť nepoznal její předválečné poměry. Pečlivý český překlad knihy, který je dílem Jana Kiliána, je vybaven vhodně zjednodušeným poznámkovým aparátem, několika rodokmeny, seznamem pramenů a literatury, jmenným a místním rejstříkem a především množstvím kvalitních černobílých i barevných ilustrací. Vzhledem k velkému počtu politicko-diplomatických exkurzů, které mnohdy odvádějí pozornost čtenáře od adresáta biografie, cílí tato práce k odbornému či hlouběji zorientovanému publiku.

Časté aktualizace raně novověkých témat koncepty i termíny z nejnovějších dějin přitom svědčí o autorových původních badatelských zájmech.

Miroslav Žitný

Jiří KUBEŠ, *Náročné dospívání urozených. Kavalírské cesty české a rakouské šlechty (1620–1750)*, Pelhřimov, Nová tiskárna Pelhřimov 2013, 464 s., ISBN 978-80-7415-071-5.

Problematika rozličných podob výchovy patří mezi tradiční témata bádání o šlechtické společnosti raného novověku. Jiří Kubeš se v knižní podobě své habilitační práce zaměřil na kavalírské cesty jako jeden z určujících prvků šlechtické výchovy. Nejde o téma nové, a to ani v české, ani zahraniční literatuře. Autor se otevřeně hlásí zejména k již starší práci Zdeňka Hojdy o kavalírských cestách¹ a dále k studii Ivo Cermana.² Z obou pojednání vychází a zároveň s nimi chce polemizovat, zejména ohledně vymezení a periodizace kavalírských cest. Za základní východiska, která jeho práci odlišují od dosavadních přístupů, Kubeš definuje zejména snahu o novou periodizaci cest urozených mladíků, dále pokus o syntetizující pohled a v neposlední řadě potřebou překročit teritoriální vymezení českých zemí (s. 8–10). Naopak hned v úvodu se autor vyvázal z některých témat, která

¹ Zdeněk HOJDA, „Kavalírské cesty“ v 17. století a zájem české šlechty o Itálii, in: Itálie, Čechy a střední Evropa, Praha 1986, s. 216–239.

² IVO CERMAN, *Bildungsziele – Reiseziele. Die Kavalierstour im 18. Jahrhundert*, in: Martin Scheutz – Wolfgang Schmale – Dana Štefanová (edd.), *Orte des Wissens*, Wien 2004, s. 49–78.